

Ο ΧΑΜΛΕΤ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ.

[Τὸ ὄνομα τοῦ ἀκαμάτου ἔρευνητοῦ, μυσταγωγοῦ καὶ μεταφραστοῦ τῶν Σαιξπηρείων δραμάτων κ. Μιχ. Λαμιράλη συνδέεται στενῶς

καὶ συμπαθέστατα μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς συγχρόνου νεοελληνικῆς φιλολογίας Ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι αὐτὸς κατ' ἐξοχὴν ἐγνώρισεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ ἐνεθρόνισεν τὸν μέγαν καὶ δαιμόνιον δραματοουργόν, τοῦ ὁποῖου τὸ ὕψος καὶ τὰς ἐκθαμβωτικὰς καλλονας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδώσουν αἱ πρὸ αὐτοῦ κακότεχνοι μεταφράσεις τῶν σαιξπηρείων ἀριστουργημάτων, μεταφράσεις λιθίνης δυσκαμψίας καὶ ἀποπνικτικοῦ σχολαστικισμοῦ. Διότι ὁ κ. Λαμιράλης δὲν εἶνε μόνον ἀγγλομαθὴς ὅσον ὀλίγιστοι παρ' ἡμῖν δὲν ἀφιέρωσεν μόνον ὄλην του τὴν ζωὴν μελετῶν καὶ ἐμβαθύνων εἰς τοὺς ἀδιεξίτητους σαιξπηρείους κόσμους· δὲν ἀνεδίφησε μόνον σχολιαστὰς καὶ βιογράφους καὶ ἔρευνητὰς σοφοὺς καὶ ἐρμηνευτὰς κλασικοὺς τῶν ἔργων τοῦ ἀγγλοῦ κολοσσοῦ. Εἶνε πρωτίστως καλ-

λιτέχνης τὴν ψυχὴν καὶ ποιητὴς ἀληθινὸς εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὄραϊοῦ. Μόνον δὲ ἐν πνεῦμα τόσῳ λεπτῷ ἅμα καὶ βαθύ, ἀβρόν καὶ παρατηρητικόν, δύναται καὶ δικαιούται νὰ εισέλθῃ εἰς τὸ τέμενος τὸ ἱερὸν ἐνὸς Σαιξπηρ καὶ νὰ ἀποκομίσῃ τὸ ἀληθινὸν ἐκεῖθεν φῶς, τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ σαιξπηρείου οἰκοδομήματος. Μετέφρασε τὸν Κοριολανόν, τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, τὸν Ἀμλέτον, τὸν Κυμβελίνον, τὸ Ὅπως ἀγαπᾷς, τὸν Τιμωνα τὸν Ἀθηναίων, τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ἄλλ' ἢ βαθεῖα αὐτὴ προσήλωσις πρὸς τὴν μελέτην τοῦ Σαιξπηρ τοῦ ἀφῆρσε τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν, χωρὶς νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ καὶ τῆς ψυχῆς του τὸ φῶς τὸ ἄσβεστον. Καὶ μετὰ τὴν τῶρα φῶς ἀκόμα μελετᾷ καὶ ἐπικοινωνεῖ μετὰ τὴν παγκόσμιον σαιξπηρικὴν κίνησιν. Διότι ὁ ἐμπνευσμένος προσκνηνητὴς καὶ μελετητὴς τοῦ μεγάλου σαιξπηρείου ἔργου, ἂν ἀπώλεσε τὴν ὄρασιν, διατηρεῖ ὁμως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ φεγγοβόλον καὶ ἀνοικτὴν πρὸς τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἀγγλοῦ τιτάνος τῆς δραματικῆς τέχνης.]

Η ΝΕΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΤΥΡΚ

ΑΠΟ ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος οἱ ἐξοχώτεροι τῶν δύο ἡμισφαιρίων κριτικοί, φιλόλογοι καὶ ποιηταὶ ἐδημοσίευσαν καὶ καθ' ἑκάστην δημοσιεύουσι παντοίας μελέτας, ἀναλύσεις καὶ κρίσεις περὶ τῶν δραμάτων τοῦ Σαιξπηρ καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Χάμλετ, τῆς τραγωδίας ταύτης τῆς διανοίας, ἦν πολλοὶ φιλόλογοι καὶ ποιηταὶ ἐξοχοὶ ἐν οἷς ὁ Οὐγκώ, ὁ Δουμᾶς πατήρ, ὁ Οὐδσων, ὁ Ἐμερσων, ὁ Σμιθ, καὶ

ὁ ἡμέτερος σοφὸς καὶ Ἑλλήνων ἀπάντων ἀγγλομαθέστερος Λειβαδάς θεωροῦσιν ὡς τὸ μέγιστον δημιούργημα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.

Περὶ οὐδενὸς δραματικοῦ ἔργου, γράφει ὁ σοφὸς Σαιξπηριστὴς **Μεζιέρ**, ἐγράφησαν τόσα ὅσα περὶ τοῦ Χάμλετ. Βιβλιοθήκην ὄλην ἀπαρτίζουσι τὰ περὶ τῆς τραγωδίας ταύτης δημοσιευθέντα συγγράμματα· τὸ σύνθημα δὲ τῶν περὶ τοῦ Χάμλετ μελετῶν ἔδωκε πρῶτος ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Κόλεριτς διὰ τῶν ἐμβριθῶν διαλέξεών του περὶ Σαιξπηρ καὶ ἄλλων ποιητῶν τῆς Ἀγγλίας, ἃς κατὰ τὸ 1800 ἐδημοσίευσε καὶ αἴτινες ἀνεξωπύρωσαν ἐν ἀπάσῃ σχεδὸν τῇ Εὐρώπῃ τὸν ὑπὲρ τοῦ μεγάλου τραγικοῦ ἐνθουσιασμόν, χαλαρωθέντα πῶς κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα συνεπεία τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπικρατήσεως τῆς γαλλικῆς φιλολογίας.

Μετὰ πολλῆς ζήσεως ἐπελάβοντο ἔκτοτε τῶν περὶ Σαιξπηρ μελετῶν οἱ ποιηταὶ καὶ φιλόλογοι τῆς Γερμανίας, πρωτοστατοῦντων τῶν Λέσσιγγ, Γκαίτε, Σχίλλερ, Γερβίνου, Δέλιους καὶ Χέρδερ. Ὁ ὑπὲρ τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ ἐνθουσιασμός διεδόθη βραδύτερον ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀμερικὴν, μετὰ τὴν σύστασιν ἰδίᾳ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ «Σαιξπηρείου Ἑταιρείας». Τόσον στενῶς, λέγει ὁ Κόλεριτς, συνδέεται πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ χαρακτήρ τοῦ ρεμβώδους καὶ μελαγχολικοῦ φιλοσόφου Χάμλετ, ὥστε κατέστη τὸ προσφιλὲς ἀνάγνωσμα πάσης χώρας καλλιέργουσης τὰ ἀγγλικά γράμματα.

Πρὸ ὀλίγου ἔτι χρόνου ὁ ἐν Ἰέννη τῆς Γερμανίας καθηγητὴς Τύρκ, γνωστὸς διὰ τὰς περὶ Σαιξπηρ καὶ Γκαίτε μελέτας του, ἐποίησατο ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου δύο διαλέξεις περὶ Χάμλετ, αἵτινες ἐνεποίησαν ζωηροτάτην ἐντύπωσιν διὰ τὸ καινοφανὲς αὐτῶν καὶ τὴν ὅλως νέαν ἄποψιν, ὑφ' ἣν ἐξήτασε τὸ Σαιξπηρείον ἀριστούργημα ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς. «Οἱ μεγάλοι ἄνδρες, εἶπεν, εἰς ὠρισμένα χρονικὰ διαστήματα τοῦ βίου των, κυρίως ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 30οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, εἰσέρχονται εἰς κρίσιν, διότι ὑπόκεινται εἰς πνευματικὴν ἐξέλιξιν, καθ' ἣν πληροῦνται ὑπὸ φαντασιώσεων (illusionen), τὰς ὁποίας θέλουσι νὰ ἴδωσιν ἐνσεσαρκωμένας ἐν τῇ πραγματικότητι, ζητοῦσι νὰ ἐξηγήσωσι τὸ πρόβλημα τοῦ κόσμου καὶ νὰ ὀρίσωσι τὴν ἐν αὐτῷ θέσιν των, ἐφόσον δὲ δὲν κατορθοῦσι τοῦτο περιπίπτουσιν εἰς ἀπογοήτευσιν, ἢ ὁποία διαρκεῖ ἐφόσον δὲν ἐπιτυγχάνουσι νὰ ταυτίσωσι τὰ ἰδανικά των μὲ τὴν πραγματικότητα. Εἰς τοιαύτην κρίσιμον στιγμήν τοῦ βίου του εὐρέθη ὁ Γκαίτε κατὰ τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ 30όν, ὁ Βούδας κατὰ τὸ 29ον, εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν εὐρέθη καὶ ὁ Σαιξπηρ, τῆς κρίσιμου δὲ ταύτης στιγμῆς εἰκόνα μᾶς δίδει ἐν τῷ Χάμλετ, ὥστε τὸ πρόσωπον τοῦ Χάμλετ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ὁ Σαιξπηρ αὐτός.

Ἐν ὅσῳ ὁ Χάμλετ νομίζει, ὅτι ὀφείλει ν' ἀκολουθῇ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων, εἶνε εὐτυχὴς· μόλις ὁμως εἰσῆλθεν εἰς τὴν κρίσιν, δηλ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, μόλις ἤρξατο ν' ἀγωνίζεται, ὅπως γίνῃ αὐτενεργὸς πράττων, τι τὸ πνεῦμά του ὑπαγορεύει αὐτῷ, πάσχει δεινῶς βλέπων ἀντίφασιν μεταξὺ τῶν ἰδανικῶν του

και τῆς πραγματικότητος, περι οὐδενός δὲ ἄλλου φροντίζει ἢ πῶς νὰ κατορθώσῃ νὰ φέρῃ εἰς ἄρμονίαν τὰ δύο ταῦτα, πῶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ του.

Ἔχει πάντοτε πρό αὐτοῦ τὸ μέγα ζήτημα «ποῖαν θέσιν πρέπει νὰ λάβῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ». Ἐν ὄσῳ δὲ δὲν λύει τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα, ἐν ὄσῳ δὲν εὐρίσκει τὴν διέξοδον, ἢ ὁποῖα τὸν ἱκανοποιεῖ, πάσχει, οὐδὲν ἄλλο πράττει, περι οὐδενός ἄλλου φροντίζει, εἶνε σχεδὸν παράφρων. Πᾶσαν προσωπικὴν ὑπόθεσιν, ὅσον σπουδαία καὶ ἂν ἦνε, τὴν παραβλέπει. Ἐνεκα τούτου βλέπει ὁ Χάμλετ φονευόμενον τὸν πατέρα του, καὶ ὁμως οὐδὲν πράττει, ἵνα ἐκδικήσῃ τὸν θάνατόν του, διότι ἔχει ἀνώτερα ζητήματα ἀπορροφῶντα τὰς σκέψεις του. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Σαίξπηρ ἐτόνισεν ἐπίτηδες τόσον πολὺ τὴν προσωπικὴν ταύτην ὑπόθεσιν τοῦ Χάμλετ, ἵνα ἀποδείξῃ πόσον ὁ μέγας ἀνὴρ ὀλίγον φροντίζει περι τῶν ἀτομικῶν του ὑποθέσεων, ἀπέναντι ἐνός ἰδανικοῦ, ὅπερ ἔχει.

Ἡ ἀπραξία λοιπὸν τοῦ Χάμλετ εἶνε σημεῖον ἰσχύος καὶ ὄχι ἀδυναμίας. Τοιαύτη κρίσιμος τροπὴ τοῦ βίου δὲν συμβαίνει παρά τοῖς κοινοῖς ἀνθρώποις· εἰς κοινός ἀνθρωπος ὠθεῖται ἀπὸ τὰς παρακινούσας αὐτὸν ἀφορμὰς καὶ πάθη καὶ ὠρισμένως ἀποφασίζει καὶ πράττει, ἴσως δὲ διὰ τοῦτο θεωρεῖται ἰσχυρᾶς θελήσεως (ὡς ὁ Λαέρτης π. χ.). Εἰς κοινός ἀνθρωπος ἐν τῇ θέσει τοῦ Χάμλετ ἀμέσως θὰ προέβαιεν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του. Ὁ Χάμλετ ὁμως δὲν τὸ πράττει καὶ διὰ τοῦτο θεωρεῖται ἄνευ χαρακτῆρος καὶ θελήσεως, ἐνῶ ἡ ἀπραξία του αὐτῆ εἶνε σημεῖον τοῦ μεγαλείου του.

Θέλει καὶ ὁ Χάμλετ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς φονεῖς τοῦ πατρός του, θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ πράξῃ τοῦτο, τὸ καθήκον τοῦτο κεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ του, καὶ ὁμως δὲν τὸ πράττει, πάντοτε ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτοῦ ἀπασχολούμενος εἰς τὸ μέγα του ζήτημα.

Ἐν τῷ ἔργῳ του δὲ ὁ Σαίξπηρ δὲν μᾶς παρέχει τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ Χάμλετ ἀπὸ τῆς κρίσεως, διότι τὸ ἔργον του εἶνε τραγῳδία τοῦ ἰδεώδους, καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ οἰκονομία τοῦ δράματος τὸ ἀπαιτεῖ, ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ εὐρισκόμενος ὁ Χάμλετ καταστρέφεται.

Ὅστε ἡ κυρία ἰδέα τοῦ δράματος τοῦ Σαίξπηρ εἶνε ὅτι «ὁ μέγας ἀνὴρ, ἐφ' ὅσον εὐρίσκεται ἐν τῇ κρίσει, ἀπέχει πάσης πράξεως, περι οὐδενός ἄλλου σκεπτόμενος, παρά πῶς νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον, ὅστις τὸν ἱκανοποιεῖ». Ἀντέκρουσε δὲ τὰς γνώμας πλείστων Γερμανῶν καὶ Ἀγγλων ἄλλως ἀντιληφθέντων τὸν Χάμλετ· π. χ. ὁ Ἑρμαν Γρίμ λέγει, ὅτι ἡ σκοτεινότης τοῦ Χάμλετ ἐγένετο ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ Σαίξπηρ θέλοντος νὰ μᾶς δείξῃ τὴν τέχνην του, δι' ἧς κατορθοῖ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ μὴ γινώσκωμεν ἂν ὁ Χάμλετ εἶνε παράφρων ἢ ἔχῃ σῶας τὰς φρένας. Ὁ δὲ Fr. Paulsen λέγει, ὅτι ὁ Χάμλετ εἶνε φύσει ἀπαισιόδοξος καὶ συγχρόνως διεφθαρμένος ἠθικῶς. Ὁ Richard Lehning λέγει, ὅτι ὁ Χάμλετ εἶνε διανοητικῶς πάσχων καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ ἀποδείξῃ ἐν τῷ ἔργῳ του περι Χάμλετ συνισταμένῳ ἐξ ἑξακοσίων σελίδων.

Σπουδαιόταται βεβαίως εἶνε αἱ κρίσεις καὶ παρατηρήσεις, ἅς διὰ-

φοροι κριτικοί φιλόσοφοι και φιλόλογοι ἐξέφρασαν κατὰ καιροῦς περὶ τοῦ Σαιξπηρείου ἀριστουργήματος, ἀλλὰ δὲν εἶνε ὀλίγοι καὶ αἱ παραδοξολογίαι αἱ περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Χάμλετ δημοσιευθεῖσαι. Ὄτω λ. χ. δὲν δύναται τις ν' ἀποδώσῃ μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Σαιξπηρ ἀφῆκε σκοτεινὸν τὸ ἔργον του διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν τέχνην του, διότι ὁ Χάμλετ ἐπιθυμεῖ μὲν νὰ ἐκδικήσῃ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς του, δὲν τὸ πράττει ὁμως, διότι ἀπασχολεῖται εἰς ἄλλα ζητήματα. Ἄλλος δὲ Ἀμερικανὸς σαιξπηριστὴς ἔγραψεν ἐκτενῆ πραγματείαν διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Χάμλετ δὲν εἶνε ἀνὴρ ἀλλὰ γυνὴ νευροπαθὴς καὶ ὑστερική.

Κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, ἐν τῇ διαγραφῇ τῶν χαρακτήρων τῶν ἡρώων του ὁ Σαιξπηρ συμμορφοῦται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὰς πηγὰς, ἐξ ὧν ἀντλεῖ τὸ θέμα του. Ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς αὐτοῦ δράμασι παρακολουθεῖ πιστῶς τὸν Πλούταρχον ἐν τῇ ὑποτυπώσει τῶν χαρακτήρων τοῦ Καίσαρος, τοῦ Βρούτου, τοῦ Ἀντωνίου, τοῦ Κοριολανοῦ, τῆς Κλεοπάτρας καὶ τῆς Πορκίας ὅχι μόνον δὲ τὰ κυριώτερα συστατικὰ τοῦ χαρακτήρος τῶν ἐξεχόντων προσώπων παραλαμβάνει ἐκ τοῦ Χαιρωνέως φιλοσόφου, ἀλλὰ πολλάκις παρακολουθεῖ αὐτὸν μέχρι τῶν λεπτομερειῶν. Τὸ αὐτὸ πράττει εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς κωμωδίας, ἅς ἀντλεῖ ἐξ ἰσπανικῶν ἢ ἰταλικῶν διηγήσεων. Ἐν τῷ *Μάκβεθ* καὶ *Βασιλεῖ Ἀἰθρ* ἀκολουθεῖ τὸν Ἄγγλον χρονογράφον Honlshed, ἐν δὲ τῷ Χάμλετ μένει πιστὸς εἰς τὸ ἀρχαιότατον καὶ γνωστότατον χρονικὸν τοῦ Χάμλετ. Τὴν προσποιητὴν τρέλλαν τοῦ ἡρώος του, τὸν θάνατον τοῦ Πολωνίου, τὸ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ταξίδιον εὐρίσκει ἐν τῷ χρονικῷ καὶ πιστῶς παραλαμβάνει αὐτὰ. Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἐν τῷ Χάμλετ ὁ Σαιξπηρ ἠθέλησε νὰ ζωγραφίσῃ τὸν κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπον τῆς σκέψεως εἰς ἀντίθεσιν τῶν ἀνδρῶν τῆς δράσεως, οὓς ἀπεικόνισεν ἐν τῷ *Θθέλλω*, τῷ *Βρούτῳ*, *Ριχάρδῳ* τῷ 3ῳ καὶ *Κοριολανῷ*.

Ἄν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Χάμλετ ἦτο ὁ Ἰθὲλλος ἢ ὁ Βρούτος, ὁ δολοφόνος τοῦ Βασιλέως θὰ ἐστραγγαλιζέτο ὡς ἡ Δεσδαίμονα ἢ θὰ ἐπιπτεν ὑπὸ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Βρούτου, ὡς ὁ Καίσαρ. Ἄλλ' ὁ Χάμλετ εἶνε φιλόσοφος, ψυχολόγος, ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων καὶ ὅχι τῶν ὅπλων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τολμᾷ νὰ προβῇ εἰς τὸν φόνον τοῦ κακούρου τοῦ ἡρώου του. «Εἶμαι, λέγει, δειλὸς καὶ στεροῦμαι χολῆς, ἦτις καθιστᾷ πικρὰν τὴν καταπίεσιν, διότι ἄλλως, ἦθελον μέχρι τοῦδε παχύνει τοὺς αἰθερίους γῦπας διὰ τῶν σπλάγχχνων τοῦ ἀνδραπόδου ἐκείνου καὶ ἐκρηγνύμενος εἰς ὕβρεις κατὰ τοῦ δολοφόνου θείου καὶ τῆς ἀκολάστου μητρός, καταρᾶται ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀδράνειαν καὶ ἀναποφασιστικότητά του.

«ὦ τοῦ μειδιῶντος! τοῦ κατηραμένου κακούργου! ὦ τῆς δολιωτάτης γυναικὸς νὰ σπεύσῃ μετὰ τοιαύτης ὀρμῆς εἰς μιανὰν καὶ ἀνόσιον κλίνην!» Ἀποφασίζει εἶτα νὰ προβῇ εἰς ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἢ σκέψις τὸν ἀναχαιτίζει πάλιν. Ἄραγε, λέγει, εἶνε φάσμα ἀγαθὸν ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν μου, εἶνε πράγματι τὸ φάσμα τοῦ πατρὸς μου; ἢ θαίμων τῆς κολάσεως, ὅστις ἔλαβε τὴν μορφήν ἐκεί-

νου διὰ νὰ μὲ καταστρέψῃ; Τὸ πρᾶγμα δέον νὰ ἐξετασθῆ». Καὶ οὕτω βυθιζόμενος εἰς ὠκεανὸν σκέψων, ἀδυνατεῖ νὰ λάβῃ ὀριστικὴν ἀπόφασιν. Σκέψεις μυρίαὶ συγκρουόμεναι ἐν τῇ ἐγκεφάλῳ αὐτοῦ παραλόουσι τῆς ἐνεργείας τὴν δύναμιν. Ἡ θλίψις ἐπὶ τῇ δολοφονίᾳ τοῦ πατρὸς του σπαράσσει τὴν καρδίαν του, ἡ δὲ πεποιθήσις τῆς ἀκολασίας τῆς ἀστάτου μητρὸς προξενεῖ αὐτῷ φρίκην καὶ ἀγανάκτησιν, ἐνῶ προσέτι μεγάλως ἀνησυχεῖ καὶ ταράσσει αὐτὸν ἡ ἀνώμαλος κατάστασις τοῦ Κράτους· «οἱ καιροὶ ἐξηθρῶθησαν, ἀναφωνεῖ. Κατηραμένη μοῖρα!»

«Ἐπέπρωτο νὰ γεννηθῶ ἐγὼ εἰς τάξιν νὰ τοὺς φέρω». Βραδύτερον βλέπων τὸν θεῖόν του προσευχόμενον ἀποφασίζει νὰ τὸν φονεύσῃ, πλησιάζει, σύρει τὸ ξίφος, ἀλλὰ νέα σκέψις τὸν ἀναχαιτίζει «εἶνε πρέπον, λέγει, νὰ τὸν φονεύσω τώρα ποῦ προσεύχεται καὶ ἐξαγνίζει τὴν ψυχὴν του; ὄχι, ἄς περιμένω ἄλλην φρικωδεστέραν εὐκαιρίαν, νὰ εὗρω αὐτὸν μεθύοντα, ἢ ἐν τῇ ἀσελγείᾳ τῆς κλίνης ἡδονῆ καὶ τότε τὸν ἀποστέλλω εἰς τὸν Ἄδην».

Κάμνει ἐν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ δὴ πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἀπὸ σκέψεως εἰς σκέψιν φθάνει εἰς τὸ τέρμα, χωρὶς ν' ἀποφασίσῃ νὰ ἐνεργήσῃ. Ἐντολὴ μεγάλη, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Γκαίτε, ἀνετέθη εἰς ψυχὴν ἀνίκανον νὰ ἐκτελέσῃ ταύτην. Δρῦς τοῦ βουνοῦ ἐφυτεύθη ἐντὸς πολυτελοῦς δοχείου, αἱ ρίζαι αὐτῆς ἀνεπτύχθησαν, καὶ τὸ εὐθραυστον ἀγγεῖον διερράγη εἰς τεμάχια.

MIX. ΔΑΜΙΡΑΛΗΣ

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ

Ἡ πείρα εἶνε τρόπαιον ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐπλήρωσαν εἰς τὴν ζωὴν μας.

Ἡ πολιτικὴ εἶνε μάχη τῆς νυκτός. Ἄμα ἔξημερώσῃ, τότε βλέπει κανεὶς τοὺς τραυματίας.

Ἡ ἀληθῶς ἐννοουμένη δημοκρατία δὲν εἶνε ἡ ὀχλοκρατικὴ χυδαιότης, ἀλλ' ἡ ἀριστοκρατία τῆς σκέψεως.

Θὰ ἦτο ἴσως καλλίτερον νὰ ἀπαγορευθῆ διὰ νόμου ἡ αὐτοθυσία. Ἐπιδραῖ ὀλεθρῶς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, δι' οὓς θυσιάζεται κανεὶς.

Τότε μόνον ἐπαληθεύει μία ἰδέα, ὅταν κανεὶς θυσιάζεται δι' αὐτήν.